

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Орел Ольги Олеговни
«ПСИХОКОРЕКЦІЯ КОГНІТИВНИХ ПОРУШЕНЬ
У ХВОРИХ НА РОЗСІЯНИЙ СКЛЕРОЗ»,
представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.04 – медична психологія

У рутинній клінічній практиці на даний час домінує тенденція до компетенційної демаркації неврологічної та психічної патології, що призводить до розгляду патології ЦНС як свого роду діагностично-терапевтичної дихотомії, де патологія сприймається як дисциплінарно-специфічна (на основі традиційно-дискурсивних аргументів, морфологічних або функціональних корелятів та етіопатогенетичних концепцій). Такий підхід реалізується у проблемі інтеграції міждисциплінарної методології неврології та психоічних дисциплін у питаннях підвищення якості життя пацієнтів, що потребує пошуку шляхів розв'язання, у тому числі за рахунок формування медико-психологічного супроводження.

Актуальність дисертаційного дослідження О. О. Орел полягає в тому, що воно направлено на практичне вирішення проблеми когнітивного дефіциту у хворих на розсіяний склероз. Ця хвороба є соціально значущою проблемою, оскільки вражає молодих осіб та спричиняє їх інвалідизацію. Когнітивні порушення, поряд із моторними та перцептивними, значно знижують рівень життя та рівень функціонування пацієнтів.

В роботі пропонується додати до схем лікування пацієнтів із розсіяним склерозом використання програм когнітивної реабілітації. Реабілітація когнітивних функцій можлива завдяки стимуляції нейропластичності, що виявляється у ві-

дновленні старих та побудові нових міжнейрональних зв'язків та стимулюється направленою активністю. Визначається актуальним для теорії та практики введення у клінічну практику лікування розсіяного склерозу використання реабілітаційних програм, що могли б доповнити фармакотерапію та психотерапію.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Список літератури налічує 157 пунктів, з яких 123 джерела іноземними мовами. Робота містить 35 таблиць (на 17 сторінках), 3 рисунки (на 2 сторінках) і 3 додатки (на 6 сторінках). Обсяг дисертації становить 192 сторінки (із них 170 сторінок основного тексту).

У першому розділі *«Розсіяний склероз: когнітивні порушення та можливості їх корекції»* представлені теоретичні положення та експериментальні дані щодо досліджуваної патології.

У розділі аналізуються теоретичні дані щодо причин та особливостей когнітивних порушень у хворих на розсіяний склероз. Крім того, було проаналізовано підходи до когнітивної реабілітації, викладені рядом провідних дослідників цієї теми. В розділі ці підходи узагальнюються в одній моделі когнітивної реабілітації.

Автор акцентує увагу на тенденціях до формування методології реабілітації хворих на розсіяний склероз шляхом експлуатації існуючих систем когнітивного тренування здорових індивідів. В основу даної концепції автором покладено аргументацію викладену у фундаментальних дослідженнях, присвячених проблематиці нейропластичності та пошуку шляхів використання даного феномену у контингентах пацієнтів з когнітивним дефіцитом.

На основі узагальненої моделі когнітивної реабілітації аналізуються наявні методики, такі як Lumosity, Brain HQ, Cogmed, RehaCom та ERICA. На основі проведеного аналізу зроблено висновок, про найбільшу відповідність ERICA представленій моделі. Автором сформовано методологічну модель когнітивної реабілітації хворих на розсіяний склероз, що реалізується за рахунок інтеграції відомих ко-

гнітивних, поведінкових, нейропсихологічних та психодидактичних технік та орієнтовано на ракурсному стимулюванні ефектів нейропластичності.

У другому розділі *«Опис експериментального дослідження можливостей реабілітації уваги у хворих на розсіяний склероз та адаптація реабілітаційної методики»* було описано вибірку, поставлено гіпотези, обґрунтовано вибір психодіагностичного інструментарію та описано адаптацію методики ERICA для України.

В дослідженні використано ліцензований та запатентований інструментарій, який відповідає предмету та меті дослідження. Тест «Спектр», направлений на діагностику депресії, створений відомим вченим Г. К. Дзюбом – науковим керівником дисертантки. Тест Leiter-3 було опубліковано на українській мові під керівництвом О. О. Орел за ліцензією правовласника. Особливої уваги заслуговує експлуатація розробленої автором комп'ютерної діагностичної методики, що базується на ілюзії Ван Погендорфа та реалізує свою діагностичну компетентність за рахунок експлуатації феномену зміни кольорові чутливості пацієнтів з депресивними розладами.

Особливу увагу автором приділяється формуванню нейропсихологічних та психопатологічних критеріїв формування контингенту дослідження, що детермінують репрезентативність отриманих результатів на етапі формування дизайну дослідження. Серед вказаних критеріїв автором акцентується увага на ліворукості та нейропсихологічних та функціональних корелятах даного феномену, а також на психопатологічних аспектах тривожних та депресивних розладів.

Було описано адаптацію комп'ютеризованої методики реабілітації когнітивних функцій ERICA для України. В процесі адаптації методики було зроблено значі зміни у вербальних вправах методики: для значної частини вправ, що базувались на морфологічних характеристиках стимулів, стимульний матеріал було створено заново, а для тих, що базувались на семантичних характеристиках – стимульний матеріал було адаптовано до культурного контексту. Важливим аспектом

формування методології дослідження є проведення автором адаптації методики реабілітації когнітивних функцій ERICA на російську мову, що є виключно необхідним для коректної експлуатації у рамках дослідження.

Розроблений автором дизайн та методологічне забезпечення дослідження включають в себе високо структурований та специфічний комплекс діагностичної методології, що дозволяє оцінити динаміку аналітичних-синтетико, когнітивно-гностичних та прозектичних аспектів функціонування пацієнтів, що страждають на розсіяний склероз. Okремо слід зазначити велику долю вербальних складових діагностичного протоколу, що дозволяє використовувати результати дослідження у нейролінгвістичному ракурсі.

У третьому розділі – *«Аналіз результатів емпіричного дослідження»* – описано процес та проаналізовано результати емпіричного дослідження. Було отримано та верифіковано, що хворі на розсіяний склероз у більшості випадків мають порушення уваги, оперативної пам'яті та процесів обробки інформації. Також було підтверджено, що когнітивні порушення при розсіяному склерозі є частково зворотними. Особливої уваги у цьому контексті потребує високий ступінь структуризації досліджуваного матеріалу та ракурсний диференційований аналіз актуального статусу кожної складової аналітико-синтетичних, когнітивно-гностичних та прозектичних складових когнітивних функцій.

Автором окремо виділяється методологічна складова отриманих результатів, що подається у вигляді гіпотетичних механізмів порушення протоколу дослідження, детермінованих специфічним характером психопатологічних розладів когнітивного функціонування у досліджуваному контингенті, у зв'язку з чим автор пропонує диференційоване використання методологічного забезпечення дослідження у зв'язку з негативною афективно-мотиваційною конотацією його протоколу. Встановлено що використання методики ERICA у реабілітації когнітивних функ-

цій хворих на розсіяний склероз є ефективнішим за використання інших, методик, які не відповідають принципам когнітивної реабілітації.

В результаті дослідження підтверджено, що реабілітація уваги є первинною у когнітивній реабілітації. Увага є базисом реабілітації та її покращення стимулює відновлення інших когнітивних функцій. Автором приділяється увага додатковим компонентам експлуатованої системи реабілітації та стороннім факторам, що детермінують варіативність отриманих даних, – так важливим аспектом ефективності реабілітації по відношенню до когнітивних та прозектичних функцій є взаємодія пацієнта з дослідником, що фактично є рефлексією додаткового психотерапевтичного впливу, що реалізується у контексті дослідження. Окремо розглядається можливість викривлення результатів дослідження феноменами підвищення когнітивних функцій у структурі спонтанних та індукованих ремісій, проте неможливо не відзначити, що можливим є гіпотетичний взаємозв'язок психотерапевтичного еквіваленту в структурі використаного комплексу досліджень з покращенням клінічних показників пацієнтів у структурі ремісії, за рахунок також і афективної стабілізації, мимовільної раціональної та сугестивної саногених складових взаємовідносин між дослідником та пацієнтом. Такий підхід до аналізу отриманих даних є, безперечно, конструктивним та дозволяє всебічно оцінити ступінь аналітичного процесу у відношенні дериватів емпіричного етапу дослідження.

Важливим акцентом даного розділу є дослідження мнестичних функцій, зокрема – оперативної пам'яті. Неможливо не відзначити, що фокусування автором аналітичного ракурсу на даній мнестичній функції є виправданим не лише з позицій аналізу ефективності використаної системи психореабілітації, але також і відіграє центральну роль у перспективах подальшого пошуку методологічних моделей покращення рівня функціонування цільового контингенту за рахунок психотерапевтично та психодидактично індукованого протезування незворотно втрачених когнітивно-мнестичних функцій внаслідок підвищення функціоналу оперативної

складової мнестичних процесів у структурі механізмів нейропластичної адаптації до патологічного стану.

Усе вищезазначене дає вагомі підстави вважати, до дослідження Орел О. О. відзначається оригінальністю і практичною значущістю щодо проблеми когнітивної реабілітації хворих на розсіяний склероз.

Аналіз змісту дисертації свідчить про належний науковий рівень дослідження.

Висновки дисертаційного дослідження відповідають його меті та завданням, є науково обґрунтованими.

У якості зауваження слід зазначити перевантаженість тексту експериментальними матеріалами та стилістичні помилки.

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Орел О. О., вважаємо за доцільне висловити у форматі дискусії такі запитання:

1. Чи оцінювалися у дослідженні соціально-психологічні та комунікативні кореляти когнітивної дисфункції у контингенту, і якщо так, – чи має розроблена система когнітивної реабілітації вплив на чинники такого роду у хворих на розсіяний склероз?

2. Чи оцінювали ви фактори ампліфікації когнітивних порушень у структурі психогенних чинників нозогенного кола, особливо притаманних прогресуючим інкурабельним захворюванням, – таким як розсіяний склероз?

3. Процеси нейропластичності класично розглядаються у контексті компенсації втрачених функцій. Які шляхи протезування незворотно втрачених когнітивних функцій можливо реалізувати у структурі розробленої системи, або самої концепції когнітивної реабілітації у хворих на розсіяний склероз?

Проте зазначені вище зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Орел О. О., результати якого висвітлені у достатній

кількості публікацій (11), в тому числі у 5 фахових виданнях та 1 міжнародному виданні, апробовані та міжнародних науково-практичних конференціях.

Зміст автореферату відповідає змістові дисертації.

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок, що кандидатська дисертація Орел Ольги Олегівни «Психокорекція когнітивних порушень у хворих на розсіяний склероз» за своїм науково-теоретичним рівнем, науковою новизною та практичною значущістю у постановці та вирішенні досліджуваних проблем відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07. 2013 р., а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.04 – «медична психологія».

Офіційний опонент

завідувач кафедри психіатрії, психотерапії,

загальної та медичної психології,

наркології та сексології

Запорізького державного медичного університету,

доктор медичних наук, професор

